

O B S A H.

I. Úvod: Záhada světa a života lidského. Filosofie a náboženství, podstata a vzájemný poměr obou	1
A. ŘECKÝ NAZOR SVĚTOVÝ A ŽIVOTNÍ.	12—132
II. <i>Řecký naturalism</i> : Povaha řeckého náboženství. Názor řecký o přírodě i životě rodinném a státním. Občan a otrok. Řecké manželství, postavení ženy. Život a smrt. Smysl morálky řecké: život shodný s přírodou. Dokonalost jako organické spojení dobra a krásna. Výchova řecká	12
III. <i>Řecký racionalism</i> : Vývoj myšlení řeckého. Rozdíl filosofie řecké a novověké. Styk řecké filosofie a náboženství. Podmínky řecké filosofie. Tři období řeckého filosofování: kosmologické, anthropologické, mystické. Zkoumání světa a přírody doby předsokratické. Platonské a aristotelské učení o čtyřech živlech. Aristotelsko-ptolemaiský zeměstředný (geocentrický) názor na svět. Význam učení Pythagorského o středním ohni a pohybu země. Nekonečnost světů u Demokrita. Záhada života vůbec, lidského zvláště v době předsokratické. Vývoj představy duševnosti. Zkoumání povahy a dosahu lidského poznání vede ke skepsi. Význam sofistů. Sokrates, reformator mravní svého národa. Mučenická jeho smrt. Jádru učení Sokratova. Filosofie Platonova: rozdíl světa smyslného (fenomenálního) a pomyslného (ideálního) proniká celým učením platonským. Křesťanské zbarvení platonismu. Krásno a dobro: platonská láska. Filosofie Aristotelova: rozdíl látky a formy. Stupně pří-	

rody: duševnost rostlinná, živočišná, lidská. Morálka aristotelská: život rozumný, ctnost střed mezi dvěma krajnostmi. Ethicism (Epikurejci a Stoikové). Skepticism. Mysticism novopythagorský, řeckožidovský a novoplatonský. Sloučení filosofie a náboženství. Přehled vývoje řecké filosofie. Význam římské světovlády 29

B. KŘESŤANSTVÍ A STŘEDOVĚK 133—246

IV. *Křesťanství*: Křesťanství a židovství. Křesťanství a řecká filosofie. Myšlenková povaha křesťanství po stránce *negativní*: a) supranaturalism. Křesťanský názor na svět vezdejší, život veřejný a rodinný, statky pozemské, zdraví a krásu tělesnou, čest a slávu, mužnost a boj (kříž a meč), smrt tělesnou, bol a strádání. Žití poustevnícké a mnišské (sliby chudoby, čistoty, poslušnosti). Trpělivost a pokora. b) supraracionalism. Odpor proti vší moudrosti světské. Sv. Jeronym, Lactancius, Tertullian, Basilius Veliký. Myšlenková povaha křesťanství po stránce *pozitivní*: Odevzdanost do vůle boží. Láska k Bohu. Bratrství všeho lidstva. Křesťanská láska k bližnímu (milosrdenství) naproti pohanské štědrosti a význam její. Smysl morálky křesťanské: odumření světu a mravní obrození. Život svatý 133

V. *Středověký názor světový a životní*: Doklady supranaturalismu středověkého lidstva. Odchylky od názoru supranaturalistického. Smír křesťanského supraracionalismu s racionalismem přirozeným. Příčiny neshody křesťanství evangelického a historického. Theologie a filosofie. Povaha myšlení středověkého: vševědoucnost a soběstačnost středověku. Písmo svaté a Aristoteles. Vývoj křesťanských dogmat (problém theologický č. bohoslovný, anthropologický č. člověkoslovný, christologický č. christoslovný). Střed tvoří idea prvotního hříchu a vykoupení. Církev a kněžstvo. Bohoslužba. Jak proniká platonism a aristotelism. Patristika (sv. Augustin). Scholastika (sv. Tomáš Akvinský). Realism a nominalism. Názory fyzikální (čtyři živly pozemské, pátý nebeský, pohyb přímočarý a kruhový), kosmologické představy geocentrické a anthropocentrické (zeměstředné a člověkostředné). Kulatost země. Otázka anti-

podů. Vědomosti geografické: Jerusalemský střed povrchu zemského. Mapa Lionarda da Dati. Spis Honoria z Autunu »Obraz světa« (Imago mundi). Znalosti historické: filosofie dějin sv. Augustina. Stvoření světa a poslední soud. Celé trvání světa rozvrženo na 6—7 období. Výchova středověká. 168

C. NOVOVĚKY NÁZOR SVĚTOVÝ A ŽIVOTNÍ 247—370

VI. *Renesance a reformace*: Renesance: hnutí literární (humanism), vědecké, umělecké. Předzvěsti jeho ve středověku: Jan Scotus Erigena, Jan ze Salisburie, Abélard, Roger Bacon, Durand de St. Pourçain, Duns Scotus, Vilém d'Occam, Mikuláš Kusánský. Znak renesance: naturalism, individualism (Dante, Petrarca, Boccaccio, Picus della Mirandola, Macchiavelli, Rabelais, Francesco Filelfo), racionalism, latinisování, aristokratičnost. Církev, hierarchie a renesance (Papežové Mikuláš V., Lev X.) Humanism se šíří po celé Evropě (Agricola, Reuchlin, Erasmus.) Reformace, původně odpor lidový proti renesanci a humanismu a úsilí o obnovu evangelického křesťanství. Stav kněžstva. Úsilí reformace navrátit křesťanství k počátkům jednoduchým a zdravým. Předzvěsti ve středověku: Sv. Nilus, Arnold z Brescie, Segarelli, Dulcino, Joachim z Fiori, Marsiglio z Padovy, Vilém d'Occam, Petr Alliacký, sv. Kateřina, sv. Hildegarda, sv. František z Assisi, Katharové, Albigenští, Valdenští, Wiclef. Reformace česká: Tomáš ze Štítného, Konrád Waldhauser, Milíč z Kroměříže, Matěj z Janova, Jan Hus, Petr Chelčický a Jednota českobratrská. Luther, Zwingli, Kalvin. Konečná shoda renesance a reformace: individuálnost, historičnost. Vývoj náboženství v katolictví a protestantství. Pietism a jansenism. Náboženská snášelivost. 247

VII. *Novověký racionalism*: Odloučení filosofie a theologie, filosofie a věd odborných. Stát a národnost. Obnova filosofických soustav starověkých. Akademie ve Florencii. Spory platonikův a aristotelikův. Petrus Ramus. Lipsius. Gassendi. Skeptikové. Filosofie přírodní v Itálii a Německu (zvl. Cusanus a Telesius). Mystika (J. Böhme). Astrologie, magie, alchymie, thaumaturgie. Ná-

lezy geografické, kosmologické, astronomické. Koperník. Tycho de Brahe. Kepler. Giordano Bruno. Galilei. Objevy fyzikální (Galilei, Huyghens, Newton), chemické (Boyle, Stahl), biologické (Vesal, Harvey, Malpighi). Znalosti historické. Přirozené náboženství (Herbert of Cherbury). Nález papíru a knihotisku. Vývoj novověké filosofie (směr induktivní v Anglii a deduktivní na pevnině). Rozdíl racionalismu moderního a starověkého. Bacon, Hobbes, Descartes, Komenský, Leibnic. Racionalistické vysvětlování náboženství, dějin, řeči, práva, státu, umění, výchovy, racionalisování celé skutečnosti. Optimistické ideály osvícenské. Reakce (moderní naturalism: Rousseau, Hume, Kant). Romantism a novohumanism. Pesimism a meliorism. Usilí o novou kulturní synthesi.	300
<i>VIII. Úvahy závěrečné: Prvky nové kultury: naturalism, racionalism, voluntarism, humanitism jako láska k bližnímu.</i>	366